

УДК 37.091.12.011.3-051:94

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.2.2023.12>**Ігор Ніколаєв,**

ORCID iD 0000-0003-3001-9717

доктор історичних наук,
завідувач кафедри філософії освіти,
теорії й методики суспільствознавчих предметів
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
igor.nikolaiev@toipro.mk.ua

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОІСТОРИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ-СУСПІЛЬСТВОЗНАВЦЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

У публікації на основі історіографічної та джерельної бази проаналізовано ключові чинники формування загальноісторичних компетентностей учителя-суспільствознавця в умовах сучасної освітньої парадигми. Відображено основні складники загальноісторичної компетентності вчителів історії в умовах Нової української школи. Результати моніторингового дослідження з визначення рівня професійної майстерності вчителів-суспільствознавців закладів загальної середньої освіти Миколаївської області засвідчили, що посилення фахового складника в освітньому процесі курсів підвищення кваліфікації є необхідністю, оскільки саме професійна компетентність педагога – показник його успішної праці. Наукову новизну визначає фактичний матеріал результатів моніторингового дослідження, уперше введений у науковий обіг.

Ключові слова: громадянська свідомість; компетентнісний підхід; моніторингове дослідження; освіта; професійна компетентність.

© Ніколаєв І. Є., 2023

Вступ.

Формування нового образу вчителя-суспільствознавця на сучасному етапі боротьби за державний суверенітет і територіальну цілісність відзначається істотним зростанням його відповідальності перед суспільством і державою.

Виокремлюється роль учителя як активного суб'єкта педагогічного процесу, підвищуються вимоги до його професійних якостей, соціальної та професійної позиції, що відображено в Концепції «Нова українська школа»: учитель має любити свій предмет і фахово його викладати, бути лідером, менеджером і успішною людиною. Саме тоді створюються умови для активізації механізмів компетентності – здатності діяти в конкретних умовах і мотивів досягти результату (Огляд концепції Нової

української школи, 2018).

Актуальність дослідження. Модернізація освітньої системи у ХХІ столітті, уведення нових освітніх стандартів актуалізує низку вимог до педагогів, визначальне місце серед яких належить розвитку інтелектуально-творчого потенціалу вчителя, його професійної компетентності. Підвищення кваліфікації вчителя, його безперервний науково-методичний пошук та застосування набутих знань у роботі – необхідна умова реформ у системі освіти.

Важливим складником обрання напряму наукового дослідження є те, що реалізація Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України передбачає формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості в дітей і молоді на прикладах із вітчизняної історії

з урахуванням як героїчних, так і трагічних її сторінок. У Концепції Нової української школи акцентовано на важливості формування ціннісних ставлень і суджень, орієнтирів на загальнолюдські надбання, зокрема морально-етичних і соціально-політичних, в основу яких покладено повагу до прав і свобод людини, демократії, пошани до рідної культури, неприпустимості речей, притаманних тоталітарному суспільству.

Актуалізує дослідницьку тему те, що нині вже недостатньо просто споживати готову наукову інформацію – педагог має сам її продукувати. Відповідно на це реагує й система післядипломної педагогічної освіти. На думку сучасних дослідників, зокрема І. О. Титаренко, система підвищення кваліфікації має бути спрямована не стільки на передачу інформації, скільки на підвищення професійної компетенції, розвиток творчого потенціалу педагога. Формування вчителя-дослідника, умотивованого до творчого пошуку, – важлива проблема сучасної андрагогіки (Титаренко І. О., 2021).

Для реалізації вищезазначеного кафедра філософії освіти, теорії й методики суспільствознавчих предметів МОІППО започаткувала наукове дослідження «Науково-методичні засади підвищення професійного потенціалу вчителів-суспільствознавців в умовах реалізації сучасної освітньої парадигми», складником якого є персональна наукова тема автора статті щодо формування загальноісторичних компетентностей учителя-суспільствознавця в сучасних умовах.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

У ХХІ столітті українська педагогіка значну увагу приділяє компетентнісному підходу в освіті. Виокремимо фундаментальні праці з цього питання знаної української педагогині О. І. Пометун, яка під поняттям «компетентнісний підхід» має на увазі спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компе-

тентностей особистості. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості (Пометун О. І., 2015).

Низка праць з окресленого питання належить докторові педагогічних наук, визнаному спеціалістові з питань вивчення засад трансформації сучасної шкільної історичної освіти К. О. Баханову (Баханов К. О., 2017).

Ґрунтовний аналіз складників компетентнісно-діяльнісного уроку літератури представлено в монографії науковця-педагога В. І. Шуляра, присвяченій стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання (Шуляр В. І., 2010).

Аналізуючи компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя, професор В. В. Химинець наголошує, що основним орієнтиром сучасної освіти є формування творчої особистості, яка здатна саморозвиватися та самовдосконалюватися (Химинець В. В., 2010).

У контексті розвитку професійних компетентностей розглядає питання формування професійних стандартів та освітніх програм в умовах становлення сучасної освітньої системи дослідниця О. В. Жарова (2018).

Різноаспектні уточнення сутності і структури компетентностей на основі когнітивного підходу розвивала миколаївська дослідниця Л. А. Назаренко (Назаренко Л. А., 2020).

У колективній публікації звертаються до аналізу особливостей формування компетентнісного підходу у вивченні історико-культурних процесів суспільства у ЗЗСО науковці з Тернопільщини О. В. Мороз, Г. Я. Сеньківська, В. Б. Легін. Автори наголошують на тому, що серед умов створення компетентностей під час вивчення суспільствознавчих наук особливе місце належить формуванню ціннісно-мотиваційних компонентів історичної компетентності через визначення відповідних завдань, постановку мети та створення системи поетапного

матеріалу, формування складних умінь, які становлять основу компетентностей, тощо (Мороз О. В., Сеньківська Г. Я., Легін В. Б., 2023).

Професійну компетентність педагога О. Ю. Раковець та С. В. Раковець у спільній публікації визначають як сукупність професійних та особистісних характеристик, що забезпечує ефективне виконання педагогом завдань і обов'язків педагогічної діяльності в закладі освіти та є показником і основним критерієм його відповідності професійній діяльності (Раковець О. Ю., Раковець С. В., 2021).

Утім, із огляду на те, що питання розвитку професійних компетентностей педагога є одним із пріоритетних у формуванні Нової української школи, оскільки змінились умови, виникли нові вимоги зокрема й до вчителя історії, проблема формування загальноісторичної компетентності як складника комплексного поняття «професійна компетентність учителя» потребує ґрунтовного дослідження.

Метою статті є аналіз, визначення та обґрунтування науково-теоретичних і методичних складників системи розвитку загальноісторичної компетентності вчителів-суспільствознавців, а також умов її підвищення в ході реалізації сучасної освітньої парадигми.

Завданнями статті є: 1) визначити сутність поняття «професійна компетентність» учителя-суспільствознавця та пов'язаних із ним понять; 2) проаналізувати результати моніторингового дослідження визначення рівня загальноісторичної компетентності вчителів-суспільствознавців ЗЗСО Миколаївської області; 3) окреслити зміст післядипломної педагогічної освіти та її основних складників як теоретико-методичної основи росту професійного потенціалу вчителя-суспільствознавця.

Виклад основного матеріалу.

Структура дослідження проблематики формування загальноісторичних компетентностей учителя-суспільствознавця в умовах сучасної освітньої парадигми, відповідно до кафедральної наукової теми,

складається з трьох етапів: I етап – аналітично-концептуальний, II етап – розвивально-формульвальний, III етап – результативно-узагальнювальний.

Під час роботи над I етапом дослідження проаналізовано історіографічний та джерельний доробок з окресленої проблеми, зокрема Закон України «Про освіту», Концепцію Нової української школи, Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді (Концепція національно-патріотичного виховання в освіті, 2022), праці сучасних істориків і педагогів, документи державних органів влади й управління тощо (Державний стандарт базової середньої освіти, 2020).

Напрацьовано концептуальні положення науково-дослідної роботи, виокремлено об'єкт і предмет, сформовано гіпотезу дослідження, визначено його мету, завдання, понятійно-категоріальний апарат. Репрезентовано компетентність як багатогранне поняття, що слугує орієнтиром учительської діяльності та фаховим показником її ефективності.

Підґрунтям дослідження стали результати дослідно-експериментальної роботи «Вплив предметно-методичних компетентностей учителя на формування учнівських компетенцій у галузі «Суспільствознавство» в умовах реформування освіти» (2012–2016 рр.). А саме, основні професійні проблеми в діяльності вчителя освітньої галузі «Суспільствознавство» в сучасних умовах та можливі шляхи їх подолання, модель впливу предметно-методичних компетентностей учителя суспільствознавчих дисциплін на формування предметних компетенцій учня, результати моніторингового дослідження ефективності моделі впливу предметно-методичних компетентностей учителів на формування учнівських компетенцій на уроках із предметів шкільної галузі «Суспільствознавство» (2015 р.) тощо.

Затверджений Професійний стандарт вчителя визначає орієнтири його професійного розвитку, складові його компетентності, серед яких мовно-комунікативна,

предметно-методична, емоційна-етична, інноваційна, здатність навчатися протягом життя тощо (Професійний стандарт учителя, 2020). На професійний розвиток педагога спрямовані орієнтири, визначені в Професійному стандарті вчителя, які спонукають вчителя до безперервної освіти, розвитку компетентностей.

Розглядаючи окреслене дослідницькою темою питання, погодимось із думкою педагогів-науковців Ю. Б. Малієнко та О. П. Муляр, відповідно до якої професійну компетентність учителів історії в умовах Нової української школи доцільно розглядати як комплексну характеристику, що складається з таких показників: когнітивний; діяльнісний / дослідницький; емоційно-оцінний, рефлексивний; інтегративний – реалізація широкої міжкурсової, міжпредметної взаємодії з метою створення в учнів розуміння цілісності духовного, політичного, економічного поступу людства на різних етапах його історичного розвитку (Малієнко Ю. Б., Муляр О. П., 2020, с. 22).

Як підсумок, формується фахово компетентний учитель історії, який володіє й ефективно послуговується широким спектром предметних історичних компетентностей (хронологічна, просторова, аксіологічна та інші).

Усвідомлене розуміння вчителем ролі історичних знань у когнітивному зростанні школярів сприятиме підвищенню рівня його предметно-методологічних знань, чіткому розумінню ролі історії в інтелектуальному розвитку дитини.

На важливості діяльнісного підходу наголошувала відома вчена О. І. Пометун, на думку якої, головним принциповим положенням діяльнісного підходу в навчанні є нерозривність діяльності людини з формуванням її свідомості. Звідси два головних завдання педагогіки – передавання знань і формування вмінь, розглядаються в єдності, адже засвоєння знань відбувається одночасно з формуванням способів дії (Пометун О. І., 2015, с. 148).

Значно актуалізують діяльнісний під-

хід сучасні загальноосвітні тенденції розвитку освіти, які вимагають від учителя творчого підходу, вміння вчитися впродовж життя, максимальну увагу приділяти продуктивній, активній, максимально самостійній навчально-пізнавальній діяльності учнів. Закладена під діяльнісний підхід методологічна основа дає змогу спрямувати освітній процес на розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь особистості, формування комунікативних навичок та успішної соціальної інтеграції.

Відтак перед сучасною системою післядипломної освіти постає нагальне питання орієнтації на підготовку вчителів нової формації, у якій, за визначенням дослідниці І. О. Титаренко, ключове значення відводять принципам демократизації, гуманізації і безперервності навчання, орієнтації на розвиток творчих здібностей, органічної єдності школи, педагогічних навчальних закладів, закладів післядипломної освіти (Титаренко І. О., 2021, с. 59–60).

Окреслене визначило формування ключового завдання *реалізації II етапу науково-дослідної роботи* (розвивально-формуванняльного) – підготовка і проведення моніторингового дослідження з визначення рівня професійної майстерності вчителів-суспільствознавців ЗЗСО Миколаївської області і напрямів діяльності кафедри щодо підвищення їхньої кваліфікації. Розроблення діагностичного інструментарію для опитування педагогів, проведення онлайн-опитування, опрацювання їхніх результатів.

У рамках II етапу виокремлено напрями, за якими здійснюватиметься моніторингове дослідження:

- нормативно-правове та навчально-методичне забезпечення викладання предмета;
- вимірювання фахового теоретичного рівня знань учителів-суспільствознавців;
- планування освітнього процесу з предмета;
- організація та регулювання освітнього процесу з предмета;

- оцінювання якості освітнього процесу.

Робоча група кафедри філософії освіти, теорії й методики суспільствознавчих предметів розробила тестові завдання для визначення здатності вчителя правильно формулювати складники фахової компетентності «Історія»: логічну, хронологічну, аксіологічну, інформаційну тощо.

Завдання пройшли змістову кафедральну експертизу, літературне та технічне редагування, затверджені вченою радою МОШПО (протокол від 26.06.2020 № 4).

Структурні елементи фахових компетентностей відібрано та розміщено на платформі Google Forms таким чином:

- «Історія» – 34 тестові завдання (загальний час на виконання завдання 45 хвилин);
- «Громадянська освіта» – 21 тестове завдання (загальний час на виконання завдання 45 хвилин);
- «Правознавство» – 39 тестових завдань (загальний час виконання завдання 45 хвилин).

Дослідженням охоплені вчителі суспільствознавчої галузі ЗЗСО Миколаївської області.

У контексті розвитку загальноісторичних компетентностей учителя-суспільствознавця аналіз дослідження рівня структурних елементів фахової компетентності «Історія» надав можливість установити, що педагоги області мають вищі показники структурного елемента компетентності «Нормативно-правове та навчально-методичне забезпечення викладання предмета «Історія» за індикатором щодо перевірки знання методичних рекомендацій викладання історії в школі (правильних відповідей 90,9 %, рівень класифікації за Блумом – розуміння), знання змісту і структури навчальних програм, наскрізних змістових ліній (правильних відповідей 84,1 %, уміння конструювати зміст уроку залежно від його типу, мети, завдань, очікуваних результатів (завдання щодо послідовності етапів підготовки вчителя до уроку 81,8 %, рівень класифікації за Блумом – застосування).

У структурному елементі компетентності «Історія» на завдання індикатора щодо знання теоретичного матеріалу від кінця XV до кінця XVIII ст. з усесвітньої історії правильну відповідь дали 86,7 % та 75,6 % педагогів (рівень класифікації за Блумом – знання). Завдання індикатора на знання теоретичного змісту щодо розвитку земель України від XVI до кінця XVIII ст. правильно виконали 64,4 % та 68,9 % респондентів. 82,2 % учасників дослідження (рівень класифікації за Блумом – аналіз) правильно відповіли на завдання знанневого індикатора «Історія України в повоєнні роки та до початку XXI століття».

У складнику «Поурочне планування» індикатора «Структура календарно-тематичного планування» правильно відповідь дали 88,9 % та 53,3 % респондентів (рівень класифікації за Блумом – знання).

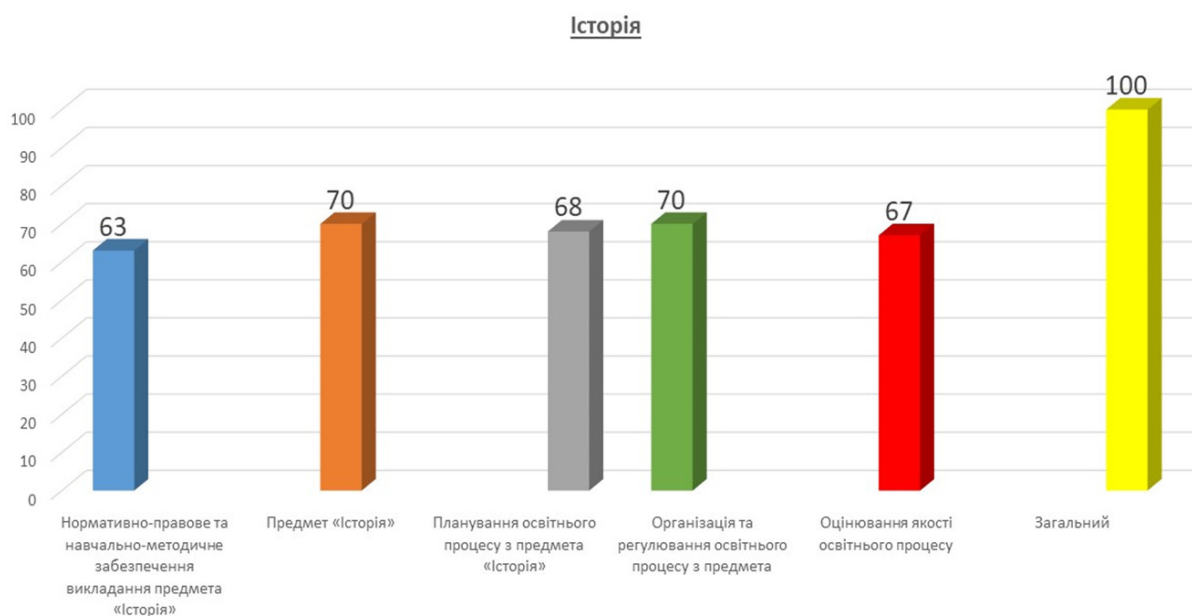
На завдання щодо доцільності використання методів альтернативного оцінювання відповідно до вікових особливостей учнів, що містяться в індикаторі «Планування освітнього процесу відповідно до вікових особливостей учнів», правильно відповіли 71,1 % педагогів (рівень класифікації за Блумом – розуміння).

Уміння використовувати навчальну літературу (збірники тестів, періодична науково-методична преса, онлайн-ресурси тощо) та засоби під час підготовки та проведення уроків історії продемонстрували 90,0 % респондентів (рівень класифікації за Блумом – знання). Вищими виявилися результати вміння працювати з історичною картою (97,7 % правильних відповідей, рівень класифікації за Блумом – аналіз). 93,3 % респондентів дали правильну відповідь на завдання індикатора «Вимоги до визначення завдань уроку, орієнтуючись на базовий компонент» (рівень класифікації за Блумом – розуміння).

Нижчі показники виявлено під час перевірки індикатора «Уміння встановлювати відповідність історичних подій», зокрема на завдання «Яке вміння щодо встановлення відповідності історичних подій формуємо в учнів 5 класу?» (рівень класифікації

за Блумом – знання) правильну відповідь дали 53,3 % респондентів, на завдання «Які вміння викладення матеріалу відповідно до історичних подій формуємо в учнів 10–11 класів?» правильну відповідь дали 26,7 % респондентів. На питання з індикатора знання «Вимоги до визначення завдань уроку, орієнтованих на базовий компонент» правильно відповіли 22,2 % опитаних (рівень класифікації за Блумом – розуміння).

Загальний розподіл правильних відповідей за структурними елементами фахової компетентності «Історія» дав такі результати: «Нормативно-правове та навчально-методичне забезпечення викладання предмета» – 63 %; предмет «Історія» – 70 %; «Планування освітнього процесу з предмета «Історія» – 68 %; «Організація та регулювання освітнього процесу з предмета» – 70 %; «Оцінювання якості освітнього процесу» – 67 % (див. діаграму 1).

Діаграма 1 Відсотковий розподіл відповідей за структурними елементами фахової компетентності «Історія» під час другого етапу дослідження

Джерело: складено самостійно

Характер розподілу відповідей респондентів під час другого дослідницького етапу засвідчив вищий порівняно з фаховим рівень сформованості предметно-методичної компетентності, що потребує: здатності вчителя використовувати у професійній діяльності відповідну систему науково-методичних знань із конкретної предметної галузі, посилення фахової компетентності, спрямованої на ефективне розв'язання професійно-педагогічних проблем науково-педагогічної і педагогічної діяльності. Окреслене викликає необхідність посилення фахової складової під час організації та проведення освітнього процесу на КПК.

Із огляду на зафіксовані результати на III етапі науково-дослідної роботи (результативно-узагальнювальний) головними завданнями визначено врахувати результати моніторингового дослідження під час добирання змісту та форми організації навчальної діяльності на КПК, надати методичні рекомендації вчителям-суспільствознавцям ЗЗСО Миколаївської області з удосконалення фахової складової тощо.

Так, ураховуючи результати другого (розвивально-формуального) етапу наукового дослідження, члени кафедри філософії освіти, теорії й методики суспільствознавчих предметів МОППО розробили теми навчальних занять КПК на 2022 рік,

провели заходи науково-методичного, навчального характеру, спрямовані на вдосконалення професійної компетентності вчителів-суспільствознавців ЗЗСО Миколаївської області.

Зокрема до ОПП (освітньо-професійної програми) «Історія» внесено і розроблено такі теми: «Формування громадянської компетентності на заняттях з історії», «Міжнародні відносини другої половини ХІХ – початку ХХ століття», «Ключові аспекти розвитку держав Західної Європи епохи Просвітництва», «Ключові вміння ХХІ століття: якісне учіння як основа формування життєвих компетентностей, потрібних для успішної самореалізації», «Використання цифрових ментальних карт на заняттях з історії», «Формування ключових компетентностей у процесі реалізації громадянської та історичної освітньої галузі», «Підходи до інтегрованого навчання історії в адаптаційному циклі базової середньої освіти», «Сучасний урок історії: види та планування освітнього процесу» тощо.

Розроблено компетентісно та діяльнісно орієнтовані модулі (кейси) за темами: «Еволюція ідеї патріотичного виховання в загальноісторичному вимірі», «Використання інтерактивних плакатів на уроках історії», «Критичне мислення в освітньому процесі НУШ: навіщо і як його розвивати», «Наскрізні вміння для формування громадянина-патріота в НУШ», «Українці у світі: емігранти, які прославили Україну», «Миколаїв – історико-культурний, науковий, освітній центр України», «Середньовічний світ Західної Європи» та інші.

Проведено низку заходів науково-методичного характеру: обласний семінар «Теоретико-методичні засади викладання історії у 5–7 класах за проєктом «Інтелект України», методичний актив «Сучасні методи та форми організації освітнього процесу на уроках громадянської та історичної освітньої галузі, спрямовані на формування ключових компетентностей здобувачів освіти», тренінги: «Створення демократичного середовища класними керівниками», «Гейміфікація в освітньому процесі», дис-

кусійна панель «Конституція Пилипа Орлика – пам'ятка політико-правової думки України ХVІІІ ст.» тощо.

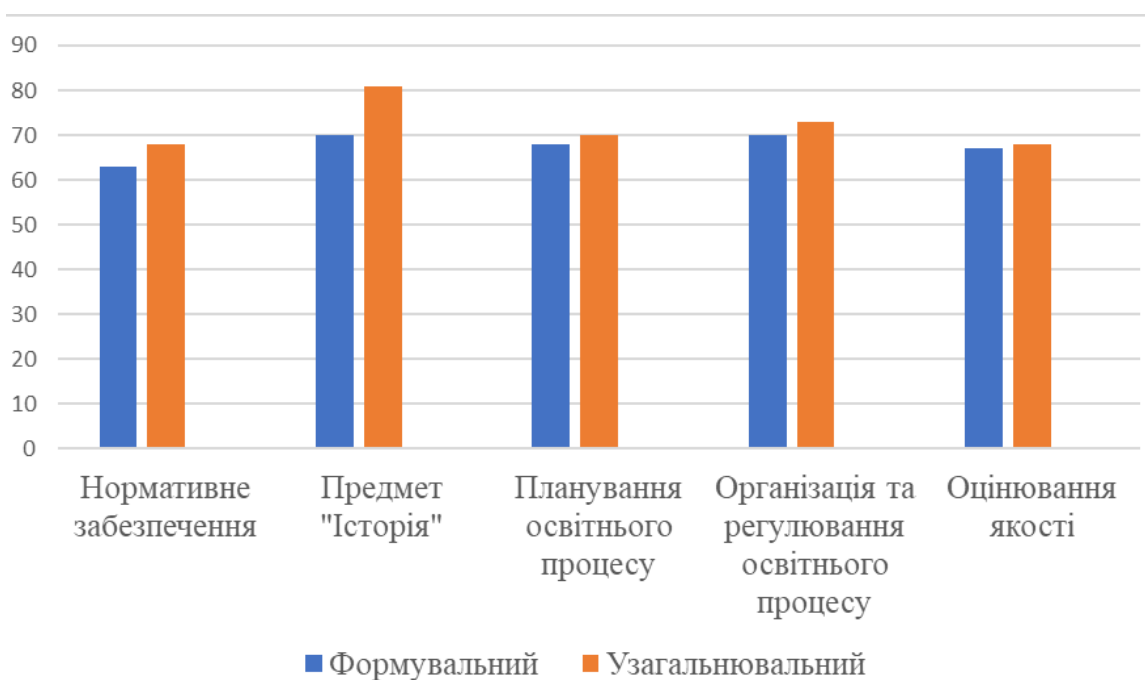
Складовою частиною ІІІ дослідницького етапу стало проведення узагальнювального моніторингового дослідження визначення рівня професійної компетентності вчителів-суспільствознавців ЗЗСО Миколаївської області.

Робоча група кафедри філософії освіти, теорії й методики суспільствознавчих дисциплін МОШПО за визначеними під час другого етапу дослідження напрямами розробила тестові завдання зі структурних елементів фахової компетентності «Історія», «Громадянська освіта», «Правознавство», що пройшли змістову кафедральну експертизу, літературне та технічне редагування, які затвердила вчена рада МОШПО (протокол від 26.06.2020 № 4).

Тестові питання, загальний час їхнього виконання є ідентичними моніторингу, проведеному під час другого етапу кафедрального наукового дослідження.

Дослідженням охоплено вчителів суспільствознавчої галузі ЗЗСО Миколаївської області. У виконанні тестових завдань фахової компетентності «Історія» взяли участь 105 педагогів ЗЗСО Миколаївської області.

Аналіз результатів визначення рівня фахової компетентності «Історія» під час третього, результативно-узагальнювального, етапу дослідження надав можливість установити, що за структурним елементом компетентності «Нормативно-правове та навчально-методичне забезпечення викладання предмета «Історія» відсоток успішних відповідей педагогів областей становить 68 % (під час попереднього, формувально-розвивального, етапу дослідження 63 %); предмет «Історія» – 81 % проти 70 %; «Планування освітнього процесу» – 70 % проти 68 % попереднього дослідження, «Організація та регулювання освітнього процесу з історії» – 73 % проти 70 %, «Оцінювання якості» – 68 % проти 67 % (див. діаграму 2).

Діаграма 2 Відсотковий розподіл відповідей за структурними елементами фахової компетентності «Історія» під час третього (результативно-узагальнювального) етапу дослідження

Джерело: складено самостійно

Аналіз розподілу відповідей респондентів під час проведення третього (результативно-узагальнювального) етапу дослідження засвідчив підвищення професійного потенціалу вчителів-суспільствознавців ЗЗСО Миколаївської області. Як і під час другого етапу, зафіксовано вищий рівень сформованості предметно-методичної компетентності, ніж фахової. Відтак наголошуємо на необхідності посилення фахової складової в освітньому процесі КПК, оскільки показником державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів є предметна компетентність, у той час як невід'ємним чинником успішної праці педагога є його професійна компетентність.

Висновки. Під час проведення наукового дослідження за персональною темою «Формування загальноісторичних компетентностей вчителя-суспільствознавця в умовах сучасної освітньої парадигми» здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в комплексному розкритті механізму підвищення загальноісторичного потенціалу вчителів-суспільствознавців в умовах

реалізації сучасної освітньої парадигми. Доведено, що рівень розвитку професійного потенціалу педагога-суспільствознавця потребує оптимізації з урахуванням оновлення філософії та змісту освіти, суспільного запиту на практико-орієнтоване навчання, розширення та ускладнення структури інформаційного простору і відповідних змін у професійних компетенціях сучасного вчителя.

Визначено, що сутність поняття «професійна компетентність» учителя-суспільствознавця в умовах Нової української школи полягає в комплексній характеристиці, що складається з низки показників, підсумком чого є здатність учителя ефективно формувати всі складники предметної історичної компетентності: хронологічну, логічну, інформаційну, просторову, аксіологічну.

Аналіз результатів моніторингового дослідження визначення рівня загальноісторичної компетентності вчителів-суспільствознавців ЗЗСО Миколаївської області засвідчив вищий рівень сформованості предметно-методичної компетентності,

ніж фахової.

Визначено, що зміст післядипломної педагогічної освіти та її основних складових як теоретико-методичної основи росту професійного потенціалу вчителя-суспільствознавця потребує посилення фахової складової освітнього процесу на КПК.

Перспективи досліджень з окресленої теми полягають: по-перше, у необхідності впровадження моделі системного підвищення професійного потенціалу вчителів-суспільствознавців в умовах реаліза-

ції сучасної освітньої парадигми на основі доступності, відкритості, міжкультурності, універсалізації змісту, технологічної інноваційності; по-друге, розроблення змісту та форми організації навчальної діяльності на КПК з урахуванням результатів моніторингового дослідження; по-третє, у наданні методичних рекомендацій учителям-суспільствознавцям ЗЗСО Миколаївської області щодо вдосконалення предметної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баханов К. О. Запровадження компетентнісного підходу до навчання історії в школі. Ч. 1 / К. О. Баханов. – Х. : Видавнича група «Основа», 2017. – 123 с.
2. Баханов К. О. Запровадження компетентнісного підходу до навчання історії в школі. Ч. 2 / К. О. Баханов. – Х. : Видавнича група «Основа», 2017. – 123 с.
3. Державний стандарт базової середньої освіти. 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
4. Концепція національно-патріотичного виховання в освіті. 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nvk59.sadok.zt.ua/konczepczyia-naczionalno-patriotychnogo-vyhovannya-v-systemi-osvity-ukrayiny/>
5. Малієнко Ю. Б. Розвиток фахової компетентності вчителів історії у контексті вимог Нової української школи / Ю. Б. Малієнко, О. П. Муляр // Розвиток фахової компетентності педагогів у контексті модернізації змісту освіти: матеріали доповідей (статей, тез) учасників круглого столу онлайн (м. Луцьк, 18 червня 2020 року) / упоряд. Т. Й. Жалко, О. П. Муляр. – Луцьк : Волиньполіграф, 2020. – 116 с.
6. Мороз О. Особливості формування компетентнісного підходу у вивченні історико-культурних процесів суспільства у ЗЗСО / О. В. Мороз, Г. Я. Сеньківська, В. Б. Легін // Академічні візії, 2023, випуск 16/2023. – Режим доступу <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/211> DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7714913>.
7. Огляд концепції Нової української школи. 2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/razdel_1_Oglyad.pdf
8. Пометун О. І. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи / О. І. Пометун // Український педагогічний журнал. 2015. № 2. С. 146–157. Режим доступу: <file:///C:/Users/Elena/Downloads/13.pdf>
9. Професійний стандарт учителя. 2020. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nus.org.ua/news/zatverdylu-try-profesijni-standart-vchytelya-dokument/>
10. Раковець О., Раковець С. Компетентність педагога, як основа його професійної майстерності / О. Раковець, С. Раковець // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2021, № 1 (105). С. 50–60. – Режим доступу <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/08/7.pdf> DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2021.01/050-060>.
11. Титаренко І. Фахове вдосконалення вчителя в системі післядипломної освіти: теоретичний аспект, К. [Електронний ресурс] / Титаренко І. – Режим доступу <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/metodser/111/6.pdf>
12. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [Елек-

тронний ресурс] / Химинець В. – Режим доступу : <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.

13. Шуляр В. І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання: [монографія] / В. І. Шуляр. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 348 с. – Режим доступу: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/monograf/49/17.pdf>

14. Nazarenko L. A. Formation of educational and cognitive competency of junior specialists in the process of self-educational activity: experiential aspect / Svitlana P. Palamar1, Halyna O Vaskivska1, Liudmyla L. Nezhyva1, Nataliya N. Golota1, Viktorija V. Zhelanova // Wiadomosci Lekarskie (Warsaw, Poland: 1960), 2020. – Т. 73 (11). – С. 2657–2663.

DEVELOPING GENERAL HISTORICAL COMPETENCIES FOR SOCIAL SCIENCE TEACHERS IN THE MODERN EDUCATIONAL PARADIGM: A STUDY IN MYKOLAIV REGION

Nikolaiev Ihor,

Doctor of Historical Sciences,

*Head of the Department of Philosophy
of Education and Social Studies*

*Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
ihor.nikolaiev@moippo.mk.ua*

This publication analyzes the key factors that contribute to the development of the general historical competencies of social science teachers in the modern educational paradigm, based on historiographical and source-based research. The article also highlights the main components of the general historical competencies of history teachers within the context of the New Ukrainian School.

Through a monitoring study to determine the level of professional skill among social science teachers in general secondary education institutions in the Mykolaiv region, it was found that the development of a social science teacher's professional potential needs to be optimized in response to changes in the philosophy and content of education, public demand for practice-oriented training, and the expansion and complexity of the information space. These changes require a corresponding update in the professional competencies of modern teachers.

The concept of «professional competence» of a social science teacher in the context of the New Ukrainian School involves a complex set of characteristics, the result of which is the teacher's ability to effectively form all components of subject historical competence, including chronological, logical, informational, spatial, and axiological competencies.

The article emphasizes the importance of a teacher's conscious understanding of the role of historical knowledge in the cognitive growth of schoolchildren, which contributes to the teacher's level of historical and methodological knowledge, as well as their understanding of the role of history in the intellectual development of the child.

The scientific novelty of this study lies in the actual material and results of the monitoring research, which found that the formation of subject-methodical competence among social science teachers in general secondary education institutions in the Mykolaiv region is higher than that of professional competence. As a result, the content of postgraduate pedagogical education and its main components should strengthen the professional component of the educational process in advanced training courses to enhance the professional potential of social science teachers.

Keywords: *civic consciousness; competence approach; education; monitoring research; professional qualification.*

REFERENCES

1. Bakhanov, K. (2017). *Zaprovdzhennia kompetentnisnoho pidkhodu do navchannia istorii v shkoli* [Introducing a competence approach to teaching history at school]. Ch. 1. Kh.: Vydavnycha hrupa «Osнова» (ukr).
2. Bakhanov, K. (2017). *Zaprovdzhennia kompetentnisnoho pidkhodu do navchannia istorii v shkoli* [Introducing a competence approach to teaching history at school]. Ch. 2. Kh.: Vydavnycha hrupa «Osнова» (ukr).
3. Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity. (2020). [State standard of basic secondary education]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> (ukr).
4. Khymynets, V. Kompetentnisnyi pidkhid do profesiinoho rozvytku vchytelia [A competent approach to the professional development of a teacher]. Retrieved from: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49> (ukr).
5. Kontseptsia natsionalno-patriotynoho vykhovannia v osviti. (2022). [The concept of national-patriotic education in education]. Retrieved from: <http://nvk59.sadok.zt.ua/konczepczija-naczionalno-patriotynogo-vyhovannia-v-systemi-osvity-ukrayiny/> (ukr).
6. Malienko, Yu. B. & Muliar, O. P. (2020). Rozvytok fakhovoi kompetentnosti vchyteliv istorii u konteksti vymoh Novoi ukrainskoi shkoly [Development of professional competence of history teachers in the context of the requirements of the New Ukrainian School]. *Rozvytok fakhovoi kompetentnosti pedahohiv u konteksti modernizatsii zmistu osvity*, 20–23. Lutsk: Volynpolihraf (ukr).
7. Moroz, O. V., Senkivska, H. Ya. & Lehin, V. B. (2023). Osoblyvosti formuvannia kompetentnisnoho pidkhodu u vyvchenni istoryko-kulturnykh protsesiv suspilstva u ZZSO [Peculiarities of the formation of the competence approach in the study of the historical and cultural processes of society in GSEI]. *Akademichni vizii*, 16/2023. Retrieved from: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/211> DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7714913> (ukr).
8. Nazarenko L. A. Formation of educational and cognitive competency of junior specialists in the process of self-educational activity: experiential aspect / Svitlana P. Palamar¹, Halyna O. Vaskivska¹, Liudmyla L. Nezhyva¹, Nataliya N. Golota¹, Viktorija V. Zhelanova // *Wiadomosci Lekarskie* (Warsaw, Poland: 1960), 2020. – T. 73 (11). – C. 2657–2663 (eng).
9. Ohliad kontseptsii Novoi ukrainskoi shkoly. 2018. [Overview of the concept of the New Ukrainian School]. Retrieved from: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/razdel_1_Oglyad.pdf (ukr).
10. Pometun, O. (2015). Pedahohichni innovatsii: idei, realii, perspektyvy [Pedagogical innovations: ideas, realities, perspectives]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 2, 146–157. Retrieved from: <file:///C:/Users/Elena/Downloads/13.pdf> (ukr).
11. Profesiinyi standart uchytelia. 2020. [Professional standard of the teacher]. Retrieved from: <https://nus.org.ua/news/zatverdylly-try-profesijni-standart-vchytelya-dokument/> (ukr).
12. Rakovets, O. & Rakovets, S. (2021). Kompetentnist pedahoha yak osnova yoho profesiinoy maisternosti [The teacher's competence as the basis of his professional skill]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 1 (105), 50–60. Retrieved from: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/08/7.pdf> DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2021.01/050-060> (ukr).
13. Shuliar, V. I. (2010). Stratehii literaturnoi osvity shkolariv u systemi profilnoho navchannia [Strategies of literary education of schoolchildren in the system of specialized

education]. Mykolaiv: Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly. Retrieved from: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/monograf/49/17.pdf> (ukr).

14. Tytarenko, I. Fakhove vdoskonalennia vchytelia v systemi pislidyplomnoi osvity: teoretychnyi aspekt [Professional improvement of the teacher in the postgraduate education system: theoretical aspect]. Retrieved from: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/metodser/111/6.pdf> (ukr).